

«ԻՆՏԵՐԱԿՏԻՎ ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄ» ՀԻՄՆԱԴՐԱՄ

ՀԵՐԹԱԿԱՆ ԱՏԵՍՏԱՎՈՐՄԱՆ ԵՆԹԱԿԱ
ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԻ ՎԵՐԱՊԱՏՐԱՍՏՄԱՆ
ԴԱՍԸՆԹԱՑ 2022

ԱՎԱՐՏԱԿԱՆ ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

ԹԵՄԱ՝ Ժամանակակից տեղեկատվական տեխնոլոգիաների ազդեցությունը և դերը երեխաների հոգ
եբանական զարգացման վրա

ԱՌԱՐԿԱ

Ֆիզիկա

ՀԵՂԻՆԱԿ

Մանուկյան Ռուզաննա

ՄԱՐԶ

Արմավիր

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹՅՈՒՆ «Վաղարշապատի Մեսրոպ Մաշտոցի

անվան հ. 1 հիմնական դպրոց»

Վաղարշապատ-2022

Բովանդակություն

Ներածություն	3
Ժամանակակից տեղեկատվական տեխնոլոգիաները կրթության մեջ	Error! Bookmark not defined.
Ժամանակակից տեղեկատվական տեխնոլոգիաների ազդեցությունը և դերը երեխայի հոգեբանական զարգացման վրա միջին դպրոցում	5
Եզրակացություն	13
Գրականության ցանկ	13

Ներածություն

Գիտատեխնիկական առաջընթացը նպաստել է համակարգչային տեխնոլոգիաների զարգացմանը՝ տեղեկատվությունը դարձնելով մարդու կյանքի անբաժանելի մասը: Համացանցն այսօր ոչ միայն կապ և տեղեկատվություն է տրամադրում, այլև այնտեղ արծարծվում և բարձրացվում են սոցիալալիզացիային բազմաթիվ խնդիրներ, որոնց լուծումը հաղորդում է դրանց նոր բովանդակություն: Աշխարհի տարբեր երկրներում երեխաները հեռուստացույցի կամ համակարգչի առջև ծախսում են օրական միջին հաշվով 34, իսկ որոշ դեպքերում՝ 710 ժամ: Թե՛ հեռուստատեսությունը և թե՛ համակարգիչները մեծ ազդեցություն են թողնում երեխայի զարգացման, վարքի ձևավորման և դրանք գնահատող արժեքային ցուցանիշների վրա:

Մի շարք ուսումնասիրությունների համաձայն՝ համակարգչային խաղերն ունեն դրական ազդեցություն: Դրանք օգնում են հուզական լիցքաթափմանը, զրավոր խոսքը դառնում է ավելի ճկուն, զարգանում են հիշողությունը, տրամաբանությունը, ստեղծագործական մտածողությունը և այլն: Ցավոք սրտի, համակարգիչը և, հատկապես՝ համացանցը, աստիճանաբար մեկուսացնում են երեխաներին իրականությունից, տանում դեպի վիրտուալ աշխարհ: Երեխաները կարող են աստիճանաբար ընդունել երևակայական աշխարհը որպես առաջնային, և կենսական խնդիրների լուծումները փնտրել իրականությունից կտրված եղանակներով:

Ուսումնասիրությունները հաստատում են, որ համակարգչից չափից ավելի օգտվելը կարող է առաջացնել ագրեսիա, որն ավելի շատ նկատվում է հուզական, վարքային և ներքին մղման կառավարման խնդիրներ ունեցող երեխաների շրջանում:

Նորագույն տեխնոլոգիաները մարդկային կյանքի, ողջ հասարակության համար ստեղծել են նոր աշխարհ: Դրանք են թելադրում կյանքի ընթացքն ու ուղորդում ճանապարհը: Ներկա դարաշրջանում, մարդ արարածը մուտք է գործել տեխնոլոգիաների նոր դարաշրջան, որն արագ տեմպերով փոփոխության է ենթարկել նրա հասարակական կյանքը: Քաղաքական, տնտեսական, գեղագիտական, հոգեբանական, բարոյական, կրթական, հասարակական տեսանկյունից տեղեկատվական տեխնոլոգիաների թողած ազդեցության հետևանքները խոր են այնքանով, որ մարդկային կյանքի և հոգու ոչ մի անկյունը զերծ չի մնացել այդ ազդեցությունից: Այսօր ակնհայտ է, որ քաղաքակրթության հետագա զարգացումը կախված է նրանից, թե ինչպես կկառուցվեն մեդիայի և մարդու, մեդիայի

և մշակույթի, մեդիայի և կրթության հարաբերությունները: Միայն համատեղ ջանքերի շնորհիվ է հնարավոր լուծել այդ խնդիրները:

Մանկավարժական ասպարեզում չկա մեդիայի կիրառելիության համակարգվածություն, ուսումնասիրված չէ՝ ինչ դեր են խաղում էլեկտրոնային միջոցները կրթության և դաստիարակության խնդրում: Հիմնական բարդությունն այն է, որ մանկավարժական արդեն կատարված ուսումնասիրությունները կորցնում են արդիականությունը՝ մեդիամիջոցների արագ փոփոխման հետևանքով: Աշխատանքային եւ սոցիալական միջավայրերի, դրանցում գործածվող տեխնոլոգիաների հաճախակի փոփոխությունները մեր օրերի մարդուն ստիպում են անընդհատ յուրացնել նոր գիտելիքներ եւ հմտություններ, պատրաստ լինել շարունակական ուսման: Տեղեկատվական դարաշրջանում կրթության բնույթի մեջ կատարվող արմատական փոփոխությունը սերտորեն առնչված է տեղեկատվության եւ հաղորդակցության արդի միջոցների զարգացման եւ տարածման հետ:

Եվ կրթությունը, որպես մշակույթի համակարգում հանդես եկող առանձնահատուկ գործունեություն, բնականաբար, չի կարող հեռու մնալ այս գործընթացից: Մանկավարժական տեսանկյունից քննարկվում են հետևյալ խնդիրները.

- ուսուցման որակի ապահովում և կրթական բաց համակարգերի (բաց կրթության) կառուցման և սկզբունքներ.
- տեղեկատվական և հաղորդակցման տեխնոլոգիաները լրացուցիչ կրթության մեջ.
- նոր տեղեկատվական տեխնոլոգիաները՝ որպես ստեղծական կարողությունների և մասնագիտական կողմնորոշման միջոց.
- կրթության հոգեբանական, մանկավարժական խնդիրները տեղեկատվական հասարակության պայմաններում.
- տեղեկատվական հասարակության մեջ գլոբալիզացիան և կրթության ու կրթական ծառայությունների ինտեգրումը.
- տեղեկատվական տեխնոլոգիաների դաստիարակչական ազդեցությունը.
- տեղեկատվական տեխնոլոգիաների ազդեցությունը անհատի մտավոր զարգացման վրա
- տեղեկատվական տեխնոլոգիաների ազդեցությունը և դերը երեխաների հոգեբանական զարգացման վրա և այլն:

Այսօր ժամանակները փոխել են ամեն ինչ և իրենց կնիքն անգամ մանկության ու պատանեկության վրա են թողել: Սրանք կյանքի կարեւոր և հիանալի փուլեր են , որոնք մեզանից յուրաքանչյուրը ուրախությամբ և մեծ սիրով է հիշում: Իսկ իսկական մանկությունը լի է ազնվությամբ, մաքրությամբ, պարզությամբ, միաստությամբ,անհոգ է, ուրախ, առանց պահանջների և կամակորությունների:

Եվ հենց մանուկներն ունեն աշխարհում ամենաթանկ բանը՝ մաքուր հոգի ու միտք: Նախկին քաղաքացիներն էլ մանկական խաղերին փոխարինելու են եկել հեռուստացույցը, համակարգիչը, բջջային հեռախոսն ու պլանշետը, համացանցը... Հետաքրքրություններն այսօր փոխվել են, և ոչ միայն դեպի դրականը: Այժմ երեխաներին հետաքրքրում են համակարգչային խաղերն ու շփումները սոցիալական կայքերում: Քսանմեկերորդ դարում մանկություն հասկացությունը մեղմ ասած այլ կերպ է ընկալվում: Այժմ երեխաների մեծ մասը իր մանկությունն անցկացնում է համակարգիչների, հեռախոսների և հեռուստացույցների առաջ: «Տեղեկատվական դարաշրջանի» երեխաները ծնվում են բազմաբնույթ տեղեկատվությամբ ծանրաբեռնված միջավայրում, որ սփռում են տարբեր տեսակի տեղեկատվական տեխնոլոգիաները:

Ժամանակակից տեղեկատվական տեխնոլոգիաների ազդեցությունը և դերը երեխայի հոգեբանական զարգացման վրա միջին դարոցում

Մանկական հոգեբաններն գտնում են, որ 21րդ դարում երեխաների հիմնական հիվանդությունների պատճառը հեռուստացույցն ու համացանցն է: Երեխայի վրա համացանցի բացասական ազդեցության խնդիրը հայտնվել է մանկավարժների, հոգեբանների, ծնողների ուշադրության կենտրոնում: Այդ բացասական հետևանքները կարող են արտահայտվել թե՛ ֆիզիկական, թե՛ հոգեկան առողջության վրա:

Համակարգիչի և համացանցի ազդեցությունը երեխաների հոգեկանի վրա անհրաժեշտ է գնահատել 2 տեսանկյունից՝ դրական և բացասական: Ժամանակակից կյանքում անգամ նախադարձական տարիքի երեխաների համար այն կյանքի անբաժանելի մասնիկն է: Երեխան աշխարհը ճանաչում է համակարգչի միջոցով. խաղեր, մուլտֆիլմեր, նկարներ և այլն: Համացանցը օգտակար և անհրաժեշտ ինֆորմացիայի աղբյուր է: Տարբեր կենդանիների, հեքիաթային հերոսների պատկերներն ու նկարները, երեխաներին հուզող բազմաթիվ հարցերի, ինչուների՝ պատասխանները կարող են գտնվել համացանցում: Երեխաների ուշադրությունը, մտածողությունը, տրամաբանությունը կարելի է զարգացնել ճիշտ ընտրված խաղերի ու առաջադրանքների շնորհիվ: Միաժամանակ, համակարգիչի և համացանցի ազդեցությունը երեխայի հոգեկան զարգացման վրա բացասական հետևանքներ կարող է ունենալ: Նախ համակարգչի առջև շատ ժամանակ անցկացնելու արդյունքում երեխաների մոտ ընդհանուր թուլություն և հոգնածություն է դրսևորվում, քնի խանգարումներ: Բացասական հետևանքները կարող են իրենց հետքը թողնել հոգեկան գործընթացների վրա (մասնավորապես երեխայի հիշողությունն է վատացում, դարձնում դասերի ժամանակ դժվարությամբ են կենտրոնացնում ուշադրությունը, հասկանում ու դատողություններ անում), հոգեվիճակների, անձնային հաստ

կույթունների ձևավորման վրա, միջանձնային հարաբերությունների ոլորտում: Առավել շատ են հանդիպում հուզական խաթարումները, դրդապատճառային ոլորտի ձևավորման բացասական միտումները՝ կապված ինֆորմացիոն ներգործության հետ:

Ինֆորմացիոն աշխարհն իր բոլոր դրսևորումներով ազդում է մարդու արժեքային համակարգի, արժեքային կողմնորոշումների ու դիրքորոշումների, նպատակների ու ցանկությունների, երազանքների ու իդեալների ձևավորման, մարդկային փոխհարաբերությունների կառուցման վրա:

Համացանցի լուրջ բացասական կողմերից մեկն այն է, որ այստեղ չի վերահսկվում ինֆորմացիան, չկան տարիքային սահմանափակումներ ու արգելքներ: Համացանցը լի է անորակ, չճշգրտված ինֆորմացիաներով, էրոտիկ բնույթի նկարներով ու տեսանյութերով, որոնք կարող են կլանել անզամ հասուն ու գիտակից մեծահասակներին: Չի բացառվում, որ երեխաները ևս նմանօրինակ ինֆորմացիաի հանդիպեն: Նախադպրոցական տարիքը, առավել ևս դեռահասության տարիքը սեռային ինքնագիտակցության, սեռական նույնականության ձևավորման, սեռային դերերի ու բնութագրերի յուրացման կարևոր շրջաններն են: Սեռերին ու սեռական կյանքին վերաբերող տեղեկատվության և տեսանյութերի, անատոզ փոխհարաբերությունների անարգելք ներկայացումը կարող է խեղաթյուրել դեռահասների ու պատանիների սեռական ոլորտի մասին պատկերացումները, բացասաբար ազդել սեռական հասունացման ընթացքի վրա, բացասական հետևանքներ ունենալ տարիքին բնութագրական տվյալ ոլորտի նկատմամբ դրսևորվող գերուշադրության ու հետաքրքրության վրա, ընդհանրապես չձևավորված սեռական, սոցիալական, հոգեկան ոլորտների զարգացման ընթացքների վրա: Դեռահասների, պատանիների ու երիտասարդների մոտ կախվածություններ են առաջանում սոցիալական ցանցերից, որոնք դարձել են հաղորդակցման այլընտրանքային ձևեր, ծանոթության և շփման հասանելի միջոցներ:

Համակարգչային խաղերն իրենց գունավոր աշխարհներով, հերոսներով, հաղթանակներով ու պարտություններով, հետաքրքիր վիրտուալ մրցակիցներով կարող են ամբողջովին կլանել երեխային: Շատ ավելի լուրջ հետևանքներ է ունենում այն փաստը, որ շատ խաղերում ազդեսիվ վարքի ձևեր ու մոդելներ են դրսևորվում, որոնք երեխաներն առանց գիտակցական վերաբերմունքի ու գնահատականի նմանակման ուժով յուրացնում են: Խաղալով երեխաները նույնանում են իրենց վիրտուալ կերպարի հետ՝ դառնալով ազդեսիվ, կոնֆլիկտային, դյուրագրգիռ ու նյարդային: Տուժում են ծնողների հետ հարաբերությունները, հատկապես երբ նրանց փորձում են հեռացնել, կտրել համակարգից: Արդյունքում՝ երեխաների մոտ կարող է ձևավորվել այն դիրքորոշումը, որ եթե վիրտու

ալ աշխարհում կարելի է, թույլատրելի է սպանել, կործանել ու քանդել, ապա դա կարելի է անել նաև իրական աշխարհում: Դրանք կարող են նաև մանկական վախերի առաջացման պատճառներից մեկը լինել: Չէ որ երեխան դեռ չի կարող տարբերել արվեստն ու իրականությունը: Մեծ մասամբ երեխաների մոտ հոգեբանական կախվածություն առաջանում է դերային խաղերի նկատմամբ: Համակարգչային դերային խաղերում երեխան իր վրա համակարգչային հերոսի դերն է ստանձնում, այն պարտադրում է խաղացող երեխային հանդես գալ կոնկրետ կամ երևակայվող հերոսի դերում: Հենց այս խաղերի ժամանակ է տեղի ունենում երեխայի ամբողջական խորը ներգրավումը խաղի մեջ: Երբեմն, անգամ երևակայության մեջ շարունակում են կարծես թե գործել համակարգչային հերոսի անձի դիրքերից՝ գտնվելով իրական կենսական իրադրություններում:

Ցանկացած նոր տեխնոլոգիա պահանջում է փորձարկման ժամանակահատված՝ անհատի և հասարակության վրա դրանց կիրառման արդյունքում առաջացած դրական և բացասական հետևանքները չափելու համար, ինչից անմասն չեն նաև ինտերնետային տեխնոլոգիաները: Ինտերնետային տեխնոլոգիաների կիրառումը պարունակում է ն՝ դրական, և՛ բացասական ռիսկեր, վերջինիս արդյունքում էլ ձևավորվում է ինտերնետային կախվածությունը, որի դրսևորման առանձնահատկություններն անհատական բնույթ են կրում՝ պայմանավորված լինելով երեխայի անձնային որակներով:՝Առհասարակ, ինտերնետը երեխաներին ընձեռում է մի շարք առավելություններ՝ ընդլայնելու հաղորդակցական հնարավորությունները, վերականգնելու և ամրապնդելու հասակակիցների հետ հարաբերությունները, գտնելու զգացմունքային աջակցություն, հարուստ և բազմաժանր տեղեկություն և գիտելիքներ, օգտվելու էլեկտրոնային գրքերից և հրատարակումներից, լիցքաթափվելու առօրյա հոգուերից և, վերջապես, զվարճանալու խաղերի, նկարների, նորությունների և այլ ժամանցային կայքերի միջոցով:Երեխաների համար ինտերնետը նաև գրավոր խոսքը, հմտությունները, մտավոր կարողությունները բարելավելու միջոց է:

Կ. Բիրդը պնդում է, որ երեխաների ինքնազնահատականի բարձրացում կարող է արձանագրվել, երբ աջակցություն է տրամադրվում թվային տեխնոլոգիաների հետ կապված խնդիրներ ունեցողներին: Օրինակ՝ առավել գիտակները կարող են աջակցել տարբեր ծրագրերից օգտվելու հարցում:

¹Shotton M. 1991. The costs and benefits of computer addiction. Behavior and Information Technology, 10, 219–230. /19/

² Griffiths M. D. 1998. Internet addiction: Does it really exist? Psychology and the Internet: Intrapersonal, interpersonal and transpersonal applications. New York: Academic Press, 154–172. /7/

Երեխաները կարող են ուսումնասիրել նորագույն տեխնոլոգիաները և գնահատել այն գնելու կամ օգտագործելու առավելություններն ու թերությունները, կարող են կարդալ թվային տեխնոլոգիաների օգտագործման ուղեցույցները, ձեռնարկները կամ այցելել կայքեր, որտեղ ներկայացվում են տվյալ տեխնոլոգիայից օգտվելու ձևերը³:

Դժբախտաբար ինտերնետային տեխնոլոգիաներն ունեն նաև իրենց ստվերոտ կողմերը: Կ. Բ. իրողը պնդում է, որ չնայած ինտերնետի առավելությունը կայանում է տեղեկատվության հազեցվածության և հասանելիության մեջ, այնուամենայնիվ գոյություն ունեն ինտերնետի բովանդակության հետ կապված խնդիրներ: Չափազանց շատ տեղեկույթը ուղեկցվում է վտանգավոր տեղեկույթով, որն արագորեն յուրացվում և հեշտությամբ վերարտադրվում է: Դժվարություններ են ծագում նաև ցանկալի տեղեկույթ ստանալու հարցում՝ վեբ կայքերի բազմազանության շնորհիվ, որոնք պետք է դիտվեն ու դասակարգվեն ցանկալի բովանդակություն ստանալու համար⁴:

Կ. Բ. իրողը բարձրաձայնում է ինտերնետային կախվածության մեկ այլ խնդրի՝ իրական միջանձային հարաբերությունների աղքատացման մասին, քանի որ այն ժամանակը, որը երեխան կարող է անցկացնել ընտանիքի անդամների հետ կենդանի շփման պայմաններում՝ անց է կացնում առցանց ռեժիմում, ինչն էլ կարող է հանգեցնել հարաբերություններում սառնություն, ձևականության և լարվածության դրսևորումների: Ավելին, երեխաները կարող են ստել ընտանիքին ու ընկերներին իրենց կողմից ինտերնետի օգտագործման փաստի կամ ժամանակի վերաբերյալ:

Այսպիսով՝ ինտերնետային տեխնոլոգիայի ոչ ադեկվատ օգտագործումը, որն անվանվում է ինտերնետային կախվածություն, ֆիզիկապես և հոգեպես վնասում է օգտվողին, և այդ վնասը հատկապես զգալի աստիճանի է նաև դեռահասության շրջանում⁵:

³Beard K. W. 2008. Internet addiction in children and adolescents. In C. B. Yarnall (Ed.), *Computer science research trends*, pp. 59–70. Hauppauge, NY: Nova Science Publishers.

⁴Subrahmanyam, K., Smahel, D., & Greenfield, P. 2006. Connecting developmental construction to the Internet: Identity presentation and sexual exploration in online teen chatrooms. *Developmental Psychology*, 42 (3), 395–406. /21/

⁵Beard K. W. & Wolf E. M. 2001. Modification in the proposed diagnostic criteria for Internet addiction. *CyberPsychology & Behavior*, 4, 377–383.

Սովորաբար, համակարգչային կախվածությունը հստակ արտահայտվում է 9-

10 տարեկան երեխաների մոտ: Հենց համակարգչային դերային խաղերն են յուրաքանչյուր երեխայի համար հոգեբանական կախվածության մեծ վտանգ ներկայացնում: Ցանկացած տիպի դերային խաղից երեխային դժվար է կտրվելը, իրական աշխարհը վերջինիս հետ համեմատած անգույն է ու անհետաքրքիր: Ամեն դեպքում կանխարգելման ուղղությամբ պետք է տարվեն աշխատանքներ նախադպրոցական և կրտսեր դպրոցական տարիքներում: Մեծ մասամբ վաղ տարիքում խաղային կախվածությունն է տարածված, իսկ համացանցային կախվածությունը՝ ավելի մեծ տարիքում: Ծնողները չեն կարող լիովին արգելել երեխային համակարգչից օգտվել, քանի որ այս դեպքում երեխան իրեն ընկճված, տարբերվող կզգա այլ երեխաների մեջ: Առանց սահմանափակումների համակարգչից օգտվելը կհանգեցնի այլ զբաղմունքների նկատմամբ հետաքրքրության կորստի, շփման շրջանակի նեղացման, ծնողների հետ շփումների աստիճանական կորստի, իրական կյանքում ակտիվության նվազման, սահմանափակումների նկատմամբ դրսևորվող կամակորության, նյարդայնության: Խաղը դադարեցնել դժվար է, քանի որ հաղթելով ցանկանում են այն ամրապնդել, պարտվելով՝ հաղթել, այսպես դժվար է կտրվել խաղից: Հոգեբանները, մանկավարժները ընդհանրապես խաղերին դեմ չեն, խաղն անհրաժեշտ է երեխային զարգանալու համար, դեմ են կոնկրետ տեսակի խաղերին, որոնք խաթարում են հոգեկանը: Ծնողական արգելքը պետք է հիմնավոր լինի: Ծնողներին խորհուրդ է տրվում բացատրել երեխաներին, որ կայքերը կարող են լինել «վատ» և «լավ», որ համացանցում տարբեր մարդիկ են շփվում, որևէ կասկածելի և վատ բան նկատելու դեպքում, տեղեկացնեն ծնողին: Անհրաժեշտ է համակարգչում ծրագրային այնպիսի ապահովություն ունենալ, որը ծնողական հոսկողության դերը կապահովի: Ցանակալի է, որ համակարգիչը երեխայի սենյակում չլինի, որպեսզի երեխան չգայթակղվի: Ամենապարզ և գործուն ցուցումներից է ժամանակի սահմանումը, որ երեխան կարող է անցկացնել համակարգչի մոտ, իհարկե ոչ խիստ մեթոդների կիրառմամբ: Երեխաների առողջության և հոգեկանի վրա բացասական ազդեցությունը նվազեցնելու համար ցանկալի է, որ ծնողները երեխային բավականին ժամանակ, խնամք և հոգատարություն հատկացնեն: Երեխաները հաճախ համակարգչային աշխարհ են ընկղմվում նաև ընտանիքում անբավարար հուզական հարաբերությունների արդյունքում: Կարևոր է, որ ծնողները հետաքրքրվեն ոչ միայն երեխայի ուսման հաջողություններով, այլ նաև նրա հնարավոր անհանգստություններով, անհրաժեշտ է միշտ գրուցել երեխայի հետ, հարցնել նրան խնդիրների և երազանքների մասին, կիսվել իր ապրումներով: Ծնողները պետք է երեխայի մոտ իր նկատմամբ վստահություն զարգացնեն, աջակցեն, խրախուսեն նրա նվաճումները, միշտ ընդգծեն նրա հաջողությունները: Անհրաժեշտ է երեխաների մոտ գա

բզգացնել սոցիալական հմտություններ, եթե երեխաները դժվարություններ են ունենում հասակակիցների հետ շփվելիս, ամաչկոտ են, երկչոտ, համակարգիչը շատ հեշտորեն կդառնա փոխարինող, չէ՞ որ վիրտուալ տարածությունում երեխան իրեն կարող է զգալ ուժեղ, համարձակ և շփվող: Ցանկալի չէ համակարգչի մոտ անցկացնելը լավ վարքի կամ ուսման խրախուսանք դարձնել: Դա ոչ առողջ մոտիվացիա կձևավորի: Խորհուրդ չի տրվում երեխային լիովին ազատություն տալ համակարգչային խաղեր ընտրելիս, որոշ խաղեր անհրաժեշտ է լիովին բացառել: Եթե ամեն դեպքում կախվածություն առաջացել է, պետք է գործել համառորեն: Ոչ մի դեպքում պետք չէ, որ ծնողները երեխայի խնդիրների լուծումները վերցնեն իրենց վրա, թեթևացնեն, որոնք առաջացել են համակարգչի մոտ կորցրած ժամանակի արդյունքում: Երեխան պետք է դեմ առ դեմ հանդիպի իր խնդրին, որպեսզի ցանկանա փոխվել:

Շարունակվում են ինտերնետային կախվածության հիմնախնդրի շուրջ ուսումնասիրությունները միջդիսցիպլինար համատեքստում, նաև տարբեր գիտական դիսցիպլինների շրջանակներում՝ ինչպես մշակվում են, այնպես էլ արդեն իսկ կան ինտերնետային կախվածության կանխարգելման և միջամտության գործող ռազմավարություններ, որոնք հանդես են գալիս երբեմն իրարամերժ հանգուցալուծումներով:

Ինտերնետային կախվածության հիմնախնդիրը հարաբերականորեն նոր է, և հիմնախնդրի գիտակցման ու դրան ուղղված կանխարգելիչ միջոցառումների մակարդակները յուրաքանչյուր երկրում ունեն իրենց զարգացման, կազմակերպման և դրսևորման ձևերն ու առանձնահատկությունները՝ հաշվի առնելով հիմնախնդրի գիտակցվածության և տարածվածության աստիճանը, օրինակ՝ որոշ երկրներում/ Կորեա, Չինաստան, Թայվան, Գերմանիա, Ավստրալիա և այլն/ ինտերնետային կախվածությունը համարվում է հանրային առողջության հիմնախնդիր ⁶:

Ինտերնետային կախվածության հիմնախնդրի շուրջ կատարված գրեթե բոլոր հետազոտություններն էլ վկայում են, որ այս հիմնախնդրի համար ռիսկային տարիքային խումբ են կազմում կրտսեր դպրոցականները, և տարեցտարի ավելանում է խնդրի բացասական հետևանքների և տարածման ուժգնությունը: Հետևաբար տարբեր երկրներ, հաշվի առնելով իրենց համար էական գործոնները, իրականացնում են կանխարգելման իրենց ռազմավարությունը՝ հաշվի առնելով զարգացած երկ

⁶ Block J. J. 2007. Pathological computer use in the USA. In 2007 international symposium on the counseling and treatment of youth Internet addiction. Seoul, Korea: National Youth Commission.

րների փորձը և գիտելիքները ու հարմարեցնելով դրանք իրենց երկրների մշակութային, տնտեսական, բնակլիմայական պայմաններին: Գրեթե բոլոր երկրներում առկա են դպրոցներին, ուսումնական հաստատություններին կից կառույցներ, որոնք, աշխատելով բազմամասնագիտական թիմով՝ մանկավարժ, սոցիալական մանկավարժ, սոցիալական աշխատող, հոգեբան, հոգեբույժ, փորձում են իրականացնել ինտերնետային կախվածության կանխարգելում:

Ընդհանուր առմամբ, ամբողջ աշխարհում երեխաների ինտերնետային կախվածության կանխարգելման նպատակով կիրառվող մոտեցումները ընդհանուր են՝ կրելով մշակութային տեղայնացման առանձնահատուկ բնույթ, ինչն էլ կփորձեմ ընդհանուր ներկայացնել ստորև:

Ինտերնետային կախվածության կանխարգելման մոտեցումները իրականացվում են հասարակական, խմբային և անհատական մակարդակներում՝ կրելով կանխարգելման առաջնային (հասարակական մակարդակ), երկրորդային (հասարակական և խմբային մակարդակ) և երրորդային (անհատական մակարդակ) միջամտության հնարավորություն:

Ինտերնետային կախվածության հետ գործ ունեցած ցանկացած մասնագետ մատնանշում է վատ բացահայտման ու կանխարգելման կարևորությունը: Հաշվի առնելով հրատապ անհրաժեշտությունը, ընտրվել ու կիրառություն է ստացել ամենապարզ ու ամենահեշտ մոտեցումը, այն է՝ գիտելիքահեն կրթության մոտեցումը, որը բավականին հաջող կերպով կրճատել է ինտերնետային կախվածության տարածվածությունը: Այնուամենայնիվ, այս մոտեցման երկարատև ազդեցությունը դեռևս ապացուցման կարիք ունի, իսկ կանխարգելման ծրագրերի նպատակադրումների ու առաջադեմ մոտեցումների միջև դեռևս մեծ անդունդ է պահպանվում: Ինտերնետային կախվածության կանխարգելման ժամանակակից մոտեցումները մեծապես հենվում են ինտերնետի էքսեսիվ օգտագործման բացասական հետևանքների հետ կապված փաստագրական տեղեկատվության վրա: Որպես կանխարգելման հիմնարար քայլ, ուսուցիչները փորձագետներ են հրավիրում ուսանողների շրջանում ներկայացումներով, հիմնարար փաստարկներով հանդես գալու համար, որոնք սովորաբար ներառում են ինտերնետային կախվածության շուրջ հիմնարար տեղեկություններ և որոշակի խորհուրդ և տալիս առ այն, թե ինչպես վերահսկել ինտերնետի օգտագործումը: Այս գիտելիքահեն ուսուցման մոտեցումը հիմնված է այն ենթադրության վրա, որ երեխաները ինտերնետից կախվածություն են ձեռք բերում, քանի որ տեղյակ չեն դրա բացասական հետևանքների մասին: Նման մոտեցումն անշուշտ որոշակի ինտուիտիվ ու տրամաբանական կոչ է պարունակում, հատկապես մեր օրերում, երբ ինտերնետային կախվածությունը նոր երևույթ է: Կարևոր է նաև տեղեկատվության ու գիտելիքի տր

ամադրման ուղին: Երիտասարդ սերունդն ավելի ուշադիր ու պատասխանատու է, երբ տեղեկատվությունը փոխանցվում է ժամանակակից աուդիովիզուալ մեդիայի, թվային տեղեկատվական տեխնոլոգիաների միջոցով:

Նոր տեխնոլոգիաների պատճառով երեխաների շրջանում ի հայտ եկող խնդիրները պետք է դիտարկվեն պրոակտիվ եղանակով, այլ ոչ թե սպասելով փաստերի և փորձելով հաղթահարել այն հիմնախնդիրները, որոնք արդեն իսկ ի հայտ են եկել: Տեխնոլոգիան շարունակում է մեր առօրյա կյանքի մի մասը լինել: Ինտերնետի պոտենցիալ դրական և բացասական ազդեցության վերաբերյալ իրազեկվածությունը միայն դրական արդյունքներ կտա երեխաներին, նրանց ծնողներին, ընկերներին և առհասարակ ողջ հասարակությանը:

Եզրակացություն

Այսպիսով՝ ինտերնետը գրավիչ է անանուն սոցիալական հարաբերությունների ձևավորման արդյունքում՝ իրականությունից փախուստի ընձեռած հնարավորություններով: Ժամանակակից համաշխարհային հանրությունում տեղի ունեցող սոցիալ-մշակութային տնտեսական վերափոխումներն ինտենսիվ կերպով ազդում են անձի կենսագործունեության տարբեր բնագավառների վրա: Այդ առումով նոր լույսի ներքո են երևում նաև անձի սոցիալականացման, սոցիալական հարմարման խնդիրները: Բնչպես արդեն նշվել է, համակարգչային տեխնոլոգիաների զարգացումը և ներթափանցումը մարդկային գործունեության բոլոր ասպարեզներ՝ արդի հասարակությանը բնորոշ մի առանձնահատկություն է:

Կախվածություն ունեցող երեխաները, որպես կանոն, ենթարկվում են անձնային որակական փոփոխությունների և նրանց հատկանշական է տարբեր կախվածություն ենթադրող վարքաձևի իրացում: Խնդրահարույց վարքը կայանում է նրանում, որ կախվածություն ունեցող անձիք արդյունքում դառնում են սոցիալապես չհարմարվող և դրսևորում են շեղվող վարքի հակում: Բնտերնետային կախվածություն ունեցող երեխաները ինտերնետային շփման, խաղերի ընթացքում ունեցած իրենց զգացումները համեմատում են խթանիչների օգտագործման հետևանքով ունեցած զգացողությունների հետ: Բնտերնետային կախվածություն ունեցող անձիք նշում են, որ անբացատրելի էներգիա են զգում էլեկտրոնային ինտերակտիվ խաղերի ժամանակ, ինտերնետը օգնում է մոռանալ բազմաբնույթ կենսական խնդիրները: Բոլոր այս ձևերը սկզբնապես պարունակում են դրական զգացողություններ, սակայն երբ անհատի մոտ սկսում է առաջանալ կախվածություն, դրական զգացողությունները նվազում են:

Կատարված ուսումնասիրության արդյունքում կարող ենք փաստել, որ ինքնօգնության ծրագրերն ու հանրակրթական միջոցառումները կարող են արդյունավետ լինել, սովորությունները ձևավորման սկզբնական փուլերում վերահսկելու առումով:

Գրականություն

1. Beard K. W. 2008. Internet addiction in children and adolescents. In C. B. Yarnall (Ed.), *Computer science research trends*, pp. 59–70. Hauppauge, NY: Nova Science Publishers.
2. Block J. J. 2007. Pathological computer use in the USA. In *2007 international symposium on the counseling and treatment of youth Internet addiction*. Seoul, Korea: National Youth Commission.
3. Eastin M. S. 2005. Teen Internet use: Relating social perceptions and cognitive models to behavior. *CyberPsychology & Behavior*, 8, 62–75.
4. Griffiths M. D. 1998. Internet addiction: Does it really exist? *Psychology and the Internet: Intrapersonal, interpersonal and transpersonal applications*. New York: Academic Press, 154–172. /7/
5. Hall A. S. & Parsons J. 2001. Internet addiction: College students case study using best practices in behavior therapy. *Journal of Mental Health Counseling*, 23, 312–322.
6. Shotton M. 1991. The costs and benefits of computer addiction. *Behavior and Information Technology*, 10, 219–230. /19/
7. Subrahmanyam, K., Smahel, D., & Greenfield, P. 2006. Connecting developmental construction to the Internet: Identity presentation and sexual exploration in online teen chatrooms. *Developmental Psychology*, 42(3), 395–406. /21/